

Erronkari eta Ansoko toponimiaz

Juan Karlos Lopez-Mugartza

Mendaur bilduma v, Nafarroako Gobernua-Euskaltzaindia, Iruñea-Bilbo, 2008.

Liburu mardula apailatu du Juan Karlos Lopez-Mugartza Nafarroako Unibertsitate Publikoko irakasleak: 741 orrialde ditu, aztertutako alderdi osoa hartzen duen kanpoko mapa kolorezko zehatz ederra eta datu altxorra den CDa. Kanpoko mapa diot liburu barnean ere, han-hemen, badirelako zati mapak, tamaina politekoak, ordenagailuz txukunkiro moldatuak. Inprimatutakoari dago-kionez, Txomin Peillen euskaltzainaren hitzaurrea dugu, egilearen beraren «irakurleari» izeneko kapituluxka, kokapena (hemen ere kolorezko mapa eder pare bat dago eta zuri-beltezko beste hirugarren bat), informatzaileen zerrenda, lau atal nagusi, eta *corpora* toponimiko, antroponimiko eta morfologikoak. Ondoren goitixeago aipatu ditudan zati mapak daude eta, hauen gibelean, bibliografia luzea. Bukaera, «agur eta ohore» deritzan atalñoa, doktore tesiaren zuzendari izan zen Henrike Knörr katedradun eta euskaltzain zenduaren omenez egina da, liburuaren hastapeneko eskaintza bera bezala. Bistan da zenbat estimatzen zuen autoreak maisu izandako Gasteizko irakaslea.

Egia erran behar badut, ez nau harritu lanaren luze-labur luzeak, egileak hasieran erraten duen bezala 2006an Gasteizko Filologia eta Geografi-Historia Fakultatean aurkeztutako doktore tesi mardula delako, hots, haren bertsio laburtua, bere gotorrean ere. Lopez-Mugartzak lanik aski izan duke hemendik eta handik mozten eta aitzurrak sartzen, lehen bertsio handi hartatik franko manaiukorragoa den honetara, liburura, iristeko. Egia erran, eta iruzkin honen bukaeran ikusiko dugun bezala, holako soilketa ez da izan CDan.

Ikerketaren bihotza diren lau atal nagusietako lehena tesia zimentu sendoen gainean altxatzeko baitetzpadakoak diren alderdi teoriko-metodologikoei eskainia dago, eta bigarrenean ekialdeko mugako historiaz eta geografiaz diharduka. Hau ongi dago, egokia da, baina egileak oin-oharretan sartzen dituen testuak, maizxko agirien transkripzio hutsak direnak, luzeegiak dira.

Hirugarren atalari «Ekialdeko mugako hizkuntzez» deritza, eta, tamalez oraingoan, aitzinekoa baino aise laburragoa da (hogeita bi orrialde). Bertan erronkaria hartzen da

solasgai: bereizi izan diren aldaerak eta historian zehar eduki dituen hiztun kopuruez mintzo zaigu Lopez-Mugartza. Laugarren kapitulua liburuaren mami eta muina dela erran daiteke, Erronkaribarko eta Antso ibarreko toponimoen hizkuntza azterketa burutzean autoreak bere iritzi eta usteak azaleratzen baititu, leku izenak eremu semantikoen arabera aztertzean. Hots, bestek errandakoa ikusirik pentsatzen duenaren berri ematen digu hemen, nire ustez zenbait aldiz labur gelditzen bada ere. Pentsatzekoa da luzatuz gero, autoreak nahi zuen guztia erran balu den baino hagitzez potoloagoa izanen litzatekeela liburua.

Laugarren atal horren barnean, jarraian, Erronkari eta Antsoko toponimoen morfologia aztertzen du: leku izen «erromantzatuek» hartzen duten artikulua generoa eta, bereziki, atzizkiak, «paratzizkiak» eta lexema autonomoak. Ez da hau lekua horietaz bana-banaka mintzatzeko, baina iruditzen zait azken urteotan argia ikusi duten zenbait lan falta direla, eta aipatzen direnak ez direla beti behar bezala baliatu, alde edo aurka agertzeko. Nolanahiko gisan, atal interesgarria da biziki ikeritutako eremuko toponimoen berri zehatza jakiteko.

Laugarren kapituluaren beste azpikapituluetakoa bat fonetikari eskainirikakoa da, eta, honen barnean, garapen fonetikoez mintzo dena dugu, bustidura arakatzen duena eta azentua ukitzen duena. Segidan ondorioak heldu dira, eta, horien artean, euskal toponimoak non dauden erakusten diguten Antso, Barétous eta Aspeko mapak. Hauek garbi adierazten dute aipatu ibarrek noizbait euskaldunak izan direla, bestela ez bailitzateke ulertuko nola azaltzen diren bertan holako euskal leku izenak.

Laugarren atal nagusi horren ondortik heldu diren corpora toponimiko eta antroponimikoak zerrendak dira, egokiak aztertutako eremuko euskaldunen eta interesatuen jakin-nahia asetzeko. Corpus morfologikoa, berriz, lehenago ikusitako puntuen biltegi eta bihitegia da. Gero gorago aipatu ditudan zati mapa ederrak heldu dira eta bibliografia luzea, luzeegia aukeran.

Bukatzeko CDaz bi hitz erran nahi ditut. Zazpi atal ditu: azterketa linguistikoa, toponimoak, onomastika eta lexikoa, dokumentazioa, index orokorra, kartografia eta mapa. Irakurleak ideia bat izan dezan, lehen atalak, azterketa linguistikoak, 921 orrialde ditu, denak izkirione trinko eta hertsiarekin idatziak. Bertan, autorearen hitzetan, «liburuko kapituluaren garapen eta gainerako informazio osagarria» ageri da, hots, inprimatutako liburuan baino datu eta xehetasun gehiago daude, irudi duenez tesian sartu zuen guztia, edo gehiena behintzat, nahiz gero papere-ratutako bertsioan dauden zenbait gauza eskas diren, oker ez banago. Gainerako ataletako batzuk ere arras luzeak dira, baina, PDF formatuari esker, erraza da nahi dena xerkatu eta kausitzea. Arrunt ideia ona iruditzen zait CDa sartzeta, eta honen aldame-nean liburua ere izatea, zenbaitendako oraino ordenagailua erabiltzea de-abrukeria handia baita. Guztiaz ere, bikoiztasun horrek, hots, liburua eta CDa, biak izateak arazoak sor ditzake lan jori eta aberats honetako materialak baliatzeko tenorean, hau da, nahasketak sor daitezke horien erreferentzia ematerakoan.

Ondoriotako erran daiteke Juan Karlos Lopez-Mugartzak ekarpen ederra egin diola euskalgintzari ere, onomastikari, dialektologiari eta aztertuturikako alderdiko ibarren historiari ez ezik, baina horretaz historiala-

riak arduratuko dira, ongi iruditzen bazaie. Euskal Herriaren aldameneko, ekialdeko eremuaren euskalduntasun galdua azaleratzea, nabarmen uztea txoil garrantzitsua da euskaldun guztiendako, gure historiaren parte bat baitugu hor, eta bereziki Pirinioetako euskal toponimiarekin interesa-

turik gaudenondako. Izan ere, holako lan monografikoak behar ditugu erreposki-erreposki urrats seguruak eginez joateko, geure iritzi eta usteak datuetan oinarritzeko, ez irudipenezko aieruetan.

Patxi Salaberri